

Demokracie a válka

Až do počátku dnešního století nepochybovali ani lidé vysokých mravních kvalit, včetně sv. Augustina, Hugo Grotia i Tomáše Masaryka, že spravedlivé války existují, musí existovat, neboť jinak by se svět stal kořistí nejhorších představitelů lidského rodu.

Teprve idiotské jatky první světové války vyvolaly v mnoha myslích nesmiřitelný odpor ke každé válce. Zrodil se radikální pacifismus jako světový názor, jako velké intelektuální hnutí. Atomický závěr druhé světové války jej přeměnil na masový jev - zde je jeden ze zdrojů dnešní ostudy evropské civilizace na Balkáně.

Kdyby ideový pacifismus byl jediným zdrojem bezradnosti vyspělého světa před útočným zlem, dalo by se bojovat myšlenkou proti myšlence. Dilema liberálních demokracií konce našeho století pramení však z mnoha zdrojů. **Není dílem politiků.** Je výrazem mentality celé společnosti. Bohatá, humanistická demokratická společnost si svázala ruce svým bohatstvím a humanismem. **Svádí-li vinu na neschopnost zákroku proti zlu na své politiky, ukazuje jen hloubku svého pokrytectví.**

Bosenská tragédie je krach vražedné neosobnosti úředníků dnešní evropské politiky a jejich spojenců. *Mezi těmito usměvavými a zaměnitelnými úředníky politiky marně hledáme* (V. Just, Literární noviny 16. 9. 1993).

Západní politikové selhávají ... V tragédii Bosny a Hercegoviny. Selhávají ve velké zkoušce hájit hodnoty ... říká Václav Havel (Dialogy na Hrádečku, LN 14. 9. 1993). Nejvyšší instance demokratického státu, LID, musí v případě viny zůstat bez poskvrny; nemůže selhat. Tato smutná úloha patří jeho politikům - špatným představitelům dobrého, čistého, poctivého lidu. **Kdo ovšem vysvětlí, proč ve všech vyspělých zemích si dobrý, čistý a poctivý lid v poslední generaci vytrvale volí, sám ze sebe, vybírá jen kramářské vůdce, neschopné vizí a velkých činů?** Odpověď je prostá. Dobře živěný lid nemá velké vize a velké činy rád. Bojí se jich, zneklidňují jeho mysl a pohodu života. Boj proti zlu plodí zase jen zlo, a proto raději dál od nebezpečného idealismu. Bezpečný idealismus, pomoc hladovým a postiženým bez větší újmy na vlastním pohodlí, to charakterizuje náš věk. Globální solidarita s trpícími hladem, nemocemi a přírodními pohromami je novum lidských dějin, a je modernímu člověku ke cti. **Avšak ruce pryč od boje proti zlu, kde to páchne krví.**

V Somálsku šéf banditů Aidid obklopuje své „bojovníky“ při přepadech vojsk OSN vždy davem žen a dětí. Skryti za jejich těly, banditi vraždí. Jakou volbu mají přepadení? Bud' se bránit a střílet i do nevinných, nebo se dát pobít jako králíci.

Zvolí-li první možnost, mohou si vojáci a především jejich velitelé být jisti, že tentýž večer miliony diváků v pohodlí svých domovů se budou hrozit nad televizními záběry (pokud možno hodně drastickými) nemilosrdně pobitých žen a dětí, a druhý den bouře protestů a požadavků okamžitého stažení brutálních vojsk OSN ze

Somálska rozvíří tisk velké části světa. Zvláště té nejbohatší a nejdemokratičtější. Rozlícení humanisté budou žádat hlavy odpovědných politiků.

Ačkoliv v Somálsku přišly mezinárodní oddíly do země, vydrancované Aididem a jeho kolegy v lupičském řemesle až do hrůzoplného hladomoru, aby zachránily statisíce životů. Podařilo se a někteří ze zachráněných dnes vítězoslavně tančí po tělech mrtvých vojáků Spojených národů. Břicho utichlo, a pravěká emoce se probudila plnou silou: cizáci, nepřátelé znásilňují naši zem, naši tradici a kulturu.

Od druhé světové války proběhlo dané téma v několika obměnách. **Obránci před násilím skončili v úloze násilníků v očích světových lidumilů, a pro domácí obyvatele jako nepřátelé.** Proč by Bosna a Hercegovina měla být něco jiného? Ptá se západní politik. Proč bychom si měli zase pálit prsty? Existuje nějaká hodnota, pro jejíž obranu není žádná hromada mrtvol dost vysoká? Znáš-li odpověď, nenechávej si ji pro sebe.

Humanistická liberální demokracie si vychovala už alespoň dvě generace přesvědčených nepřátel války a násilí. Je na své dílo pyšná. Milióny mladých lidí zpívají protestní písně proti oběma zlům, ať se objeví v jakékoli formě, a vyzývají bohyni všeobjímajícího porozumění. Lásce a dobré vůli neodolá nejzatvrzejší srdce; není spor, který by nerozpletly a neproměnily ve smír. Jen „moc“ se snaží zmanipulovat a pokroutit nádherná lidská Já a infikovat je duchem sváru a boje.

Kdo se snaží vpašovat do našeho světa takzvané hodnoty, pro něž je nutno i zabíjet druhé lidi a dokonce snad i obětovat svůj vlastní život, hodnotu všech hodnot, ten zaspal dobu a žije ve věku našich prarodičů, kteří dovedli zabíjet a umírat pro fantom Pravdy.

Günter Grass vede nejostřejší útoky proti přívržencům vojenského zásahu v Kuvajtu a obráncům americké politiky, a hlásá iracionální antipolitiku (Die Zeit 19. 4. 1991). Válka v Zálivu je genocida, hřměl dvěstětisícový dav v Bonnu za největší demonstrace od počátku osmdesátých let. V islámských zemích milióny burácely své Ne! proti západnímu imperialismu, spojenému se sionismem. Humanismus a lidská práva bylo ovšem to poslední, co je zajímalo. Žádaly krev západních agresorů. Čím více jí poteče tím dál postoupíme ke spravedlivějšímu světu. Irácká válka skončila (?) a Balkán postavil dobrý, sytý a mírumilovný lid Evropy a Ameriky opět před výzvu: zabíjet, nebo nezabíjet? A ještě provokativnější výzvu: riskovat a obětovat životy vlastních lidí.

Země s volenými politiky a svobodou projevu se bude vždy vyhýbat násilným konfrontacím. Neboť cena zaplacená národem obětmi na životech a politiky ztrátou zaměstnání je příliš odstrašující. A tak se motáme okolo bosenského bahniska. Není kolektivní vůle, pouze všeobecná nejednota. Otázka je prostá: Jsou vůbec demokracie schopny krvavé operace, jakou by si vyžádala bosenská rakovina? (Manchester Guardian 22. 8. 1993). Mnoho občanů vyspělých zemí věří, že po Věku bojů lidstvo dospělo do Věku obchodu. Lidé podléhají iluzi, že skončením studené války svět vstoupil do éry, kdy hospodářská moc platí víc než vojenská moc. Svět bohužel takto nevypadá. Nežijeme ve světě geoekonomiky.

Jsme stále v téže době jako před stem nebo tisíci let, a jako tehdy i dnes má síla poslední slovo (C. Krauthammer, Washington Post). Jsou situace, kdy zbývá pouze násilí. Jsou tedy i války spravedlivé. Opakujeme tím nejen slova Augustinova a Grotiova, ale vyjadřujeme zároveň velmi tvrdé poučení jak dějin, tak

žítova dnešních generací. Vzniká rozumový protiklad a mravní problém zcela zásadní pro moderní lidskou společnost: **Jak sloučit nejzákladnější lidské právo, právo na život, a požadavky spravedlivé obrany společnosti?**

Proč mám jít do války, zabíjet a dát se zabít? Po celou dobu prehistorie a většinu historie si muži touto otázkou nelámali hlavy. Vzali zbraň a šli; tak tomu přeci bylo odjakživa. Vznik národních států podložil starou samozřejmost ideovou. Muži šli do boje za vlast. Vyhnout se znamenalo zbabělost, zradu vlastního národa.

Válka znamená rozhodování o lidských životech, o bytí a nebytí tisíců a milionů. Znamená rozhodování o nejdůležitějším, nezcizitelném lidském právu, o právu na život. **O němž nikdo rozhodovat nemůže a nesmí**, jak vyplývá přímo z jeho definice. Jak se s tímto paradoxem potýká lidská společnost, pokud se o to vůbec snaží? Dnešní demokratické národy si cení lidského života více než všechny společnosti minulosti. Nejenom mezistátní a občanské války, i všechny násilné zákroky staví demokratické vlády do situací, kdy pro velkou část veřejnosti je **každé jejich rozhodnutí špatné**. Ne-li hned, pak v průběhu akce odpor vůči nim hned vzroste nikoli úměrně, ale exponenciálně se vzrůstem ztrát na životech vlastních lidí.

Platí to i při intervenci na **zajištění základních lidských práv**. Cena placená v životech synů má dnes snad i dcera národa nesmí být *příliš* vysoká. To „*příliš*“ se s humanizací a změkčením společnosti neustále snižuje.

Po dlouhé měsíce běží velká, vzrušená debata o debaklu svobodného světa v bývalé Jugoslávii, především v Bosně. V ústavách všech evropských demokracií, starých, nových i obnovených, tvoří zákon o lidských právech a jejich ochraně základní, neoddělitelnou součást. A přeci už téměř po dva roky se Evropa a Amerika dívají na porušování těchto práv a masové vraždění civilního obyvatelstva kousek od velkých center evropské civilizace a **aktivně** nehnu rukou k zastavení evropské ostudy. Poskytuje se humanitární pomoc ve velkém měřítku, oddíly pod vlajkou OSN doprovázejí její dodávky, do vraždění však nikdo z nich nezasáhne. Ani nesmí zasáhnout. Zakazují to přímo stanovy vojenských jednotek.

Stovky dobrých i horších per přinášejí úvahy o příčinách tohoto mravního debaklu - a rady, jak dál. Kde a kdy se stala chyba, ptají se, a nacházejí chyb mnoho. *Špatný politický a vojenský odhad situace hned na začátku i přehlížení vlastní politické polívičky* (Německo je obviňováno jako hlavní zákulisní hráč o vlastní zisk) *stojí obvykle na prvním místě příčin*, proč rakovinný nádor na evropském těle se rozrostl do takových rozměrů. A hrozí metastázy ...

Málokdy se však uvádí rozhodující důvod ochromeného chování demokratických vlád: **Strach z reakce obyvatelstva doma na nevyhnutelné ztráty životů vlastních lidí**. Vietnamský syndrom.

Padesát, sto, sto padesát tisíc vojáků by všechno vyřídilo za pár týdnů, nejvýš měsíců, říkají odhady zasvěcených laických stratégů. Snad těch stopadesát tisíc vojáků, prvotřídně vycvičených, by opravdu prosadilo vůli OSN a mezinárodní komunity: **udržovat výsledek by však museli léta**.

Sto padesát tisíc vojáků pozemního vojska - nikoli letců, námořních dělostřelců nebo obsluhy dálkových raketových jednotek. V bosenských horách by šlo většinou o pěšáky s automaty a pásy munice okolo těla, připravenými pro boj proti mužům. Takový zákrok by stál tisíce životů a tuto cenu, placenou lidmi vlastního národa,

nevezme dnes žádný evropský ministerský předseda nebo americký prezident na sebe, není-li ohrožena jeho země. Voliči by mu ji nikdy neodpustili. Televize by se o to postarala.

„Tajnému“ vylodění prvních jednotek amerického kontingentu vojska OSN v Somálsku asistoval asi stejný počet reportérů a kameramanů. Od Vietnamu platí základní zásada dobrého televizního zpravodajství: žádná mrtvola bez obrázku. Čím rychlejší je služba veřejnosti, čím drastičtější, tím vyšší je rating (komerční hodnocení) televizního kanálu a společnosti. Nic, vyjma zápasu domácího mužstva, nezaujme a nevzruší mužského diváka v pohodlném křesle víc než přímá bojová reportáž. A nic také nevyvolá u ženské části diváků více odporu a mravního roztrpčení.

Životopisy prvních padlých, interview přátel a příbuzných, převozy do vlasti, oslavné projevy, plačící oči, dojemné záběry z pohřbů a ukládání rakví. Brzy však začne televize odbývat tento individuální přístup pro přílišný nával, a věnuje se raději působivějším hromadám mrtvol nebo jejich rozházených zbytků. Hodně z nich bude patřit domácím synům. Jak dlouho bude trvat, než počáteční odpor menšiny se promění v obecnou záplavu hněvu, soustředěnou do jediné otázky: proč?

Proč mají naši hoši umírat za věc, do které nám nic není, a proč vůbec musí zabít druhé? Kdo je tam nahnal? Každý politik v moderní demokracii ví, že v dnešní společnosti k takové otázce dojde, a právě tak dobře ví, kdo je v ní ten „kdo“.

Na otázku časopisu Newsweek: Jste pro nasazení amerických **pozemních** sil v Bosně? odpovědělo 60 procent tázaných záporně a 27 procent kladně. Obdobná otázka v evropských zemích přinesla ještě větší procento záporných odpovědí.

V zemích hojnosti cena lidského života výrazně stoupla ve společenském hodnocení, přes nápor zločinnosti. Ještě výrazněji klesl počet situací, kdy občané přiznávají svým vládám právo rozhodovat o životě jednotlivců. **U velmi mnoha lidí, zvláště v mladé generaci, klesl počet takových situací na nulu.** Ani obrana vlastní země mezi ně nepatří.

Kdo a jak má a smí v tomto světě posvátnosti lidského života posílat lidi na smrt i pro nejhumánnější účel? Jak bojovat proti násilí bez násilí?

Sen o světě, kde hrozba hospodářského tlaku bude držet násilníky na uzdě, a došlo-li k násilí, vrátí je sankcemi do lůna spořádaného světa, zůstává zbožným snem. Hospodářské sankce ještě žádného odhodlaného útočníka nezastrašily ani nezlomily. Obvykle jen zhoršily utrpení slabých.

Obyvatelé zemí, kde lidský život je pokládán za nenahraditelnou hodnotu, žijí na téže planetě s lidmi zemí, v nichž hodnota života se často blíží nule. **Jak dát dohromady slušný lidský svět z této nádherné plurality „rovnocenných“ kultur?** Stačí na to víra a láska bez obětí?

Filozofie nedotknutelnosti lidského života, existence nezadatelného lidského práva na život za jakýchkoli okolností, jsou-li dovedeny do důsledku, vedou nevyhnutelně k vítězství a vládě nejhorších. K vítězství násilí nad ústupností, brutality nad mírností, zločince nad slušným člověkem a útočné společnosti nad mírumilovnou.

Byly doby ne tak dávno, kdy i v zemích dnešního kultu lidského individua a práva na dobrý a nedotknutelný život pokládali muži svoji zem za hodnou i oběti života. Zneužití lásky k vlasti vedlo k nesmyslným hekatombám -- a k úpadku patriotismu a vůle k oběti pro celek. Tato vůle se stále častěji přenechává profesionálům; aby se nechali zabít. **Lidé si platí jiné lidi, aby se za ně dali zabít.** A zabíjeli. Aby ostatní mladí mužové národa nebyli vystavováni pekelným mukám svého citlivého svědomí při bojovém výcviku s protilidskými nástroji, a mohli nerušeně rozvíjet svá nenahraditelná Já.

I profesionálové jsou však synové, a dnes i dcery, svého národa. I oni a ony jsou nositelé a nositelky nezczitelného práva na život, a jejich profesionalita nemění nic na velkém paradoxu: Svědomí humánní demokracie necítí těžké výčitky, pokud placení obránci vlasti vykonávají svou službu v míru, jako výstraha všem vládám s nedobrymi úmysly. Stane-li se však jejich bojové nasazení nevyhnutelným, pak i v profesionální armádě platí zcela přirozená zásada: **minimum životů vlastních lidí za maximum ztrát protivníkůvých.**

Jaké byly dosavadní polooficiální i oficiální návrhy na způsob zákroku proti porušování lidských práv a ponižování lidské důstojnosti v balkánské ostudě Evropy? Letecké útoky, bombardování Bělehradu, námořní ostřelování. Všechno, jen ne bojové nasazení **pozemních jednotek.**

Měkká společnost nenávidí bolest. Vyhýbá se jí všemi prostředky vědy a techniky ve světě hmotném, a eskamotáží s pojmy ve světě mravním.

Liberální demokracie pozvedla životní úroveň a obrousila tvrdé hrany lidského údělu nesrovnatelně víc než kterýkoli jiný systém správy státu a společnosti. Vypracovala krásná a bohatá pravidla občanského a mezinárodního soužití. Se všemi úspěchy **stojí však bezradně a zahanbeně před lidmi, kteří se těmto pravidlům vysmívají. Neví, co si počít se zlem -- se zločinností doma i ve světě.** Relativismus shnětl dobro se zlem a pravdu se lží a demokracie nemá z čeho vyjít při porodních bolestech **tvrdého rozhodování.**

Neboť: *V politice nikdy nestojí dobro proti zlu a pravda proti lži, ale dobro a pravda jedněch proti pravdě a dobru druhých* (Václav Bělohradský, LN 28. 9. 1993).

(Převzato z Literárních novin 4/1994 - redakčně zkráceno a upraveno.)